LJUDSKE PRVINE V URBANIZMU IN ARHITEKTURI KOPRSKEGA OBROBJA

(Monografska skica)

Ivan Sedej

Analiza skromnejših urbanih ambientov v obrobju mesta Kopra je pokazala, da gre v teh primerih tudi za zelo pomembno vprašanje deleža ljudskega stavbarstva v mestni aglomeraciji. Iz oblikovnega vidika ima skromna arhitektura mestnega obrobja, tako kot anonimno stavbno tkivo med ambicioznimi palazzi v središču, izrazito ambientno vrednost. To je neke vrste »vezivo«, ki spaja v sklenjene ambiente posamične umetnostno zelo kvalitetne arhitekture. Poleg posamičnih arhitektur iz ljudske stavbarske plasti pa imajo vrednost sooblikovalnega faktorja tudi ambienti kot celote, ki vežejo socialno opredeljene mestne dele v višjo urbanistično celoto.

Urbana struktura Kopra je kljub navidezni kaotičnosti in prepletanju komunikacij najrazličnejše stopnje, izredno jasna. Mesto je prilagojeno obliki lečastega otoka. Osredje — administrativni in socialni center — je večkrat poudarjeno tudi v silhueti mesta. Ideja o hierarhični delitvi sveta je tu izražena v precejšnji meri. Nad trdno gmoto stavb se vzdiguje kubus stolne cerkve z visokim zvonikom. Od poudarjenega centra do obrobnih delov se obrisna linija postopno spušča, dokler ne izzveni v stičišču z morjem.

Silhueta je logična posledica mestne rajonizacije in seveda postopnega razvoja mesta od utrjene naselbine vrh otoka do obsega, kakršnega ima Koper danes. Osredje s stolno cerkvijo in palačo Signorije, z velikima trgoma in z velikimi javnimi poslopji, ki ju obdajajo, ter s palačami v patricijskih ulicah v neposredni bližini, je tako rekoč srce mesta. Osredje pa je povezano s bližnjim in daljnjim mestnim obrobjem s sistemom posrednih in neposrednih komunikacij — pač glede na pomen in socialni status določenega mestnega dela ali četrti.

Mestno osredje pa se obenem naslanja tudi na morje. Povezava je spet odvisna od pomena pristanišča ali dejavnosti ob morju. Današnje pristanišče (Pristaniški trg), ki je bilo najpomembnejše tudi v preteklosti, je neposredno povezano s Titovim trgom (trg pred Pretorsko palačo in cerkveno fasado). Skorajda v osi cerkvene fasade se odpira (današnja Kidričeva) ulica, ki strmo pada proti morju, brez bistvenih ovir (če odštejemo

nekaj slikovitih, dokaj ostrih zavojev). Tako je vrednost komunikacije poudarjena tudi oblikovno, z monumentalnim iztekom na glavni trg.

Nekoliko bolj zapletena je povezava mestnega osredja s Prešernovim trgom (tržni prostor za Mudinimi vrati) — tu gre za magistralno povezavo mesta s kopnim. Velika renesančna Mudina vrata se namreč odpirajo na nekdaj edino kopno pot po cestnem nasipu, ki je bil utrjen tudi z veliko trdnjavo.[1] Povezava poteka prek obširnega Prešernovega trga po Župančičevi in po Čevljarski ulici, ki se zliva na glavni trg skozi podhod pod Pretorsko palačo. Obenem se na to komunikacijsko os opira še kratka, vendar nekoliko bolj nejasna povezava z današnjim Staničevim trgom.

Drugi mestni deli z logičnimi centri — malimi »pristaniškimi« trgi pa so povezani z osredjem bolj ohlapno. Komunikacijske vezi niso direktne, marveč segajo preko vmesnih trgov. Široko magistralo (današnjo Cankarjevo ulico), ki povezuje Brolo (Trg Revolucije) z morjem so surovo izsekali v mestno tkivo v času francoske okupacije.[2] Po intenzivnosti in neposrednosti komunikacijski zvezi med osredjem in posameznimi širšimi prostori (zbranimi krog »pristaniških« trgov) lahko tudi rekonstruiramo pomen, ki so ga ti imeli v okviru starega mesta. Hkrati pa gre tudi za posreden dokaz o starosti posamičnih delov mesta in končno za potrditev teze o postopnem siromašenju obrobja, ki je v nekaterih primerih (Boša draga) imelo malodane naravo »geta«.

Ljudske prvine v koprski arhitekturi so v bistvu tako imenovana »regionalna konstanta«. Gre za pojav, da so skromne arhitekture v nekaterih pogledih izvirnejše kot zelo kvalitetni spomeniki. Ker je patricijska in cerkvena arhitektura v Kopru nastajala pod izrazitim beneškim vplivom (navezanost na en sam kulturni in vplivni center), je pomen anonimne arhitekture toliko večji. Ugotavljamo lahko posrečene in originalne sinteze, ki so nastale ne glede na poreklo vplivov in stilno »čistost«. Pojav je torej v mnogočem soroden kmečki in ljudski arhitekturi (zlasti v Istri in na Krasu).

Posamezni prostori v okviru mesta na otoku in posamezne arhitekture v mestnem osredju imajo mnogo potez ljudskega oblikovanja. Pomen anonimne arhitekture, ki je v mestnem osredju bistveni del pozidanega prostora in sooblikovalni faktor, se proti obrobju postopno veča. Kvaliteta arhitekture in ambientov v delih, ki jih ni zajela ekspanzija palazzov in prezidav v baročni dobi, je nesporna, ker gre obenem tudi za področja, kjer se je ohranilo največ primerkov arhitekture iz najstarejših časov.

V urbanističnem pogledu so tudi v samem obrobju bistvene razlike med posameznimi območji. Boša draga je povsem izoliran mestni del, ki se navezuje na osredje posredno s sistemom ozkih uličic. Zato pa je ambient krog Prešernovega trga in ob Valvasorjevi ulici navezan na osredje

[1] Castel Leone (1287—1819), grajsko zamišljena mestna vrata, je dobro dokumentiran s starimi upodobitvami. Kratko zgodovino in vrsto starih upodobitev objavlja Giuseppe Caprin: L'Istria nobilissima, Trieste 1905, stran 94—108.
[2] o. c. II, stran 241.

neposredno. Nekak vmesni značaj ima prostor med Bošo drago in omenjenim ambientom.

V urbanističnem pogledu gre v Boši dragi za specifično obliko razraščanja razmeroma osamljenega mestnega dela. V najširšem pomenu gre za podoben koncept zazidave brez transverzale kot v mnogih istrskih vaseh ali na Krasu. Ulično omrežje se izteka na Ribiški trg, ki pa z ostalim mestom nima močnejših povezav in je samostojno osredje. Ta del kaže razmeroma konstantno podobo že od srede 13. stoletja. Tu so zbrana predvsem bivališča družbeno najnižje plasti v mestu. Ambicioznejše arhitekture so v tem prostoru razmeroma redke. Omenimo lahko le nekaj romanskih hiš, znano gotsko hišo Nazzario-Sauro, nedokončan palazzo v Opekarski ulici ter kompleks samostana sv. Ane (beraški red!).

Razmerje med redkimi stilno čistimi arhitekturami ter obdajajočim jih stavbnim tkivom nas navaja k misli, da se je socialna rajonizacija v Kopru s časom poglabljala. Vrhunec je dosegla v baročni dobi. To hipotezo lahko podpremo z dejstvom, da so vse ambicioznejše stavbe v Boši dragi nastale v romanski in gotski dobi. Tudi razmeroma viliko število ohranjenih romanskih hiš (ena celo z zunanjim stopniščem) priča o precejšnji revščini te mestne »četrti«. Saj lahko pri skromnejši arhitekturi ugotovimo neposredno zvezo med revščino in starostjo poslopja; gmotno bolje preskrbljeni prebivalci so namreč svoja domovanja vedno prilagajali novim stanovanjskim in posredno tudi stilnim zahtevam časa in prostora.

Prostor pod nekdanjim (domnevnim) srednjeveškim obzidjem (Obzidna in Kmečka ulica) do Prešernovega trga je sicer že močno načet z novimi gradnjami, vendar si lahko še dokaj dobro obnovimo nekdanjo podobo. Tu gre za področje, ki je v likovnem in etnološkem pogledu manj »čisto«, kot pa je Boša draga. Poleg nekaterih romanskih in gotskih arhitektur (ki v posameznih primerih že segajo v kvalitetno sfero palazzov) v tem prostoru srečujemo tudi izrazitejše baročne zgradbe. V anonimno tkivo se postopno že vključujejo stilno čistejše in ambicioznejše zgradbe višjih družbenih plasti.

Še zanimivejši je širši ambient Prešernovega trga, Ulice ob Velikih vratih (Porta Maggiore) in Valvasorjeve ulice. Tu je bil delež bogatejših arhitektur precej večji, zlasti v času med 16. in 18. stoletjem. Ambient se tudi brez vidnih cezur prek Čevljarske in Župančičeve ulice dokaj logično staplja s patricijskimi prostori.

Gosposki del mesta, ki izzveni s Prešernovim trgom in monumentalnimi Mudinimi vrati, prehaja na tem mestu v skromnejšo četrt povsem neopazno. Če je Boša draga predel s stalnim socialnim predznakom, gre tu za priče postopnega siromašenja, ki pa spet ni bilo tako občutno kot v ambientih, ki smo jih omenili prej. Ohranjena arhitektura iz časa med 13. in 16. stoletjem priča, da so tu v romanski in gotski dobi prebivali razmeroma premožni meščani in verjetno tudi nižje plemstvo (grbi!).

Ker je baročna doba s širokopoteznimi adaptacijami in novimi zidavami to območje nekako obšla, lahko sklepamo, da se je družbena smetana postopno selila v patricijske ulice in na trge bliže mestnemu centru. Po drugi strani pa so morali zaradi prenatrpanosti osredja tudi nekateri

bogatejši posamezniki zidati palače v skromnejšem okolju. Nekdanja bivališča (ki so v času nastanka povsem ustrezala tudi bogatejšim slojem) so obogateli lastniki prepuščali najemnikom, ki so obdelovali tudi zemljo mestne aristokracije.

Kratka oznaka urbanističnih značilnosti in pričevalnih vrednot, ki jih vsebujejo posamezni mestni prostori v obrobju, je bila potrebna, da bi bolje razumeli ljudske prvine v arhitekturi. Saj se tudi v urbanizmu (Boša draga) kažejo nekatere izrazito ljudske prvine. Seveda pa tu ne gre za neko imaginarno »ljudsko« kvaliteto, marveč za kompleks struktur in vplivnih relacij med zelo kvalitetnimi arhitekturami in nekaterimi oblikovnimi načeli v skromnejšem okolju. V obeh skrajnih primerih gre za oblike, ki so neposredno povezane z gmotno močjo posameznih rodovin in slojev ter so s tem v tesni zvezi z reprezentiranjem družbenega statusa in veljave.

Prostorska zasnova preprostejše koprske stanovanjske hiše se je v shematski obliki razvila že v romanski dobi. V ljudskem okolju se je to načelo ohranjalo malodane do konca 19. stoletja — podobno kot na podeželju. »Arheotip« stanovanjske hiše je skromna etažna stavba kvadratičnega tlorisa — v bistvu gre za vertikalni sestav dveh enoceličnih enot. To je preprost objekt s solidnim obodnim zidovjem in z lesenimi stropovi, vmesnih nosilnih sten ni. Enocelične osnove so razdeljene v posamezne prostorske enote z lahkimi predelnimi stenami. Ugotovimo lahko, da gre za dokaj gibljivo prostorsko zasnovo, ki ima v načelu dosti skupnega s sodobnimi arhitekturnimi pojmovanji — zato taka stavbna zasnova nima samo negativnega predznaka konservativnosti, saj dovoljuje spremembe in prilagajanja s kar se da majhnimi stroški in posegi v samo statično osnovo arhitekture.

V 16. stoletju poznamo tudi še ambicioznejše arhitekture s preprostim »enoceličnim« tlorisom (Mladinska ulica 6) — kasneje pa to načelo v višji stavbni sferi postopno izgine, nadomestijo ga bolj zapletene in zahtevnejše oblike. Pač pa je omenjena prostorska zasnova ostala malodane pravilo v skromnejših mestnih delih. Torej gre za »ljudskost« prostorske zasnove predvsem v časovnih relacijah.

Obenem moramo poudariti, da sodi v ljudsko stavbno sfero — tako v Boši dragi kot v drugih delih mestnega obrobja — tudi arhitektura, ki so jo prvotno zgradili za potrebe patricijev in bogatejših meščanov in je šele kasneje prišla v roke najemnikov ali siromašnejših lastnikov. Prav te stavbe pa so bile nekak vzor vsem novim gradnjam v skromnejših ambientih. Torej lahko v okviru samega mesta najdemo dve vplivni žarišči. Na sámo prostorsko zasnovo kasneje zgrajenih poslopij so vplivala tradicionalna arhitektonska pojmovanja; drobno okrasje (oblike okenskih okvirov, portalov itd.) pa je spet nastajalo pod vplivi bogatejše patricijske in cerkvene arhitekture v mestnem osredju.

Ob teh vplivih ne smemo zanemariti pomembnejše strukture — kljub retardacijam tako v zasnovi kot v stilnem značaju drobnega okrasja ne gre za premočrtno »zamudništvo«, marveč za samosvoje prilagajanje sočasni stilni smeri. Pri skromnejših, gotsko zasnovanih stavbah iz začetka 16. stoletja lahko dostikrat ugotovimo, da so se novemu idealu približali

preprosto tako, da so tradicionalno mero okna povečali ali pa spremenili proporc. Ob vseh stilno oprijemljivih detajlih pa gre pri »ljudskih« arhitekturah še za neko konstanto, ki jo srečujemo tudi v kmečkem stavbarstvu na alpskem ozemlju, pa tudi na Krasu in drugod.

Palače in ambicioznejše stanovanjske hiše v Kopru težijo od konca 15. stoletja dalje k simetrični obravnavi fasade — to je povsem v skladu z renesančnimi oblikovnimi pojmovanji. Pri ljudski arhitekturi pa odloča o videzu fasade predvsem notranja prostorska delitev, zato so fasade (razen v kasnejših primerih iz 18. in 19. stoletja) večinoma nesomerne. Torej lahko govorimo o dveh elementih — o retardiranem gotskem načelu oblikovanja fasade in o izrazito ljudskem pojmovanju arhitekture. Za kmeta in preprostega človeka je (kljub mnogokrat izraženim reprezentativnim težnjam) hiša predvsem bivališče, zato je fasada redno odsev notranje prostorske delitve. Reprezentativnost pa se ne kaže v »stilnem« oblikovanju fasade, marveč v predimenzioniranju celote ali posameznih prvin. Tu lahko opozorimo na podoben primer iz alpskega stavbarstva — talni načrt kajže in kmečkega dvorca sta često identična, razlika je le v širokopoteznejših dimenzijah bogate hiše.

Podobnost med kmečkim stavbarstvom in stavbnimi oblikami v mestu se kaže tudi v postopni, racionalni zidavi, kakršno poznamo zlasti s širšega kraškega področja in iz Vipavske doline. Adaptacija stanovanjskih hiš je potekala s preprostim dodajanjem, pač v skladu s potrebami in s prostorom, ki pa ga je bilo v mestih seveda izredno malo. Prav zato najdemo tudi v mestu podobne motive kot v vaseh. Tu mislimo predvsem na motive rizalitov in plastičnega nizanja mas v okviru stavbne enote. Seveda je zaradi pomanjkanja prostora v mestu stvar nekoliko drugačna — hiše so se lahko razširjale predvsem v višino, zato so v koprskem obrobju tudi tako krepke razlike med višinami in jih skorajda ne moremo primerjati z izrazito gabaritno disciplino v osredju.

Rast posameznih hiš v višino, ki je pri ambicioznejši arhitekturi vedno podrejena enotnemu konceptu — tudi kadar gre za nizanje čistih etaž različnega stilnega naglasa, je v skromnejših ambientih dosti bolj brezobzirna. Pogosto ohranjevanje fasadnih osi pa nima toliko oblikovane narave, marveč je v večji meri odsev notranje prostorske delitve — saj so etaže seštevek povsem enakih celic. Kljub temu osi le niso pravilo, še manj pa »konstanta«.

Vse te oblikovne komponente dajejo tudi posebno naravo ambientom in urbanskim prostorom. Veliki palazzi in bogatejše meščanske hiše v patricijskih ulicah sicer nimajo ravnih fasadnih ploskev, saj je struktura mestnega ožilja taka, da so ravne ulice malodane nemogoče (Cankarjeva ulica deluje kljub skoraj dvestoletnemu prilagajanju,[3] še danes kot tujek v mestnem tkivu), vendar gre za disciplinirano in enotnemu konceptu podrejeno nizanje pročelij. V Boši dragi in drugih skromnejših ambientih pa

[3] kljub rekonstrukcijam iz klasicistične dobe in najnovejšim posegom v ulico deluje zlasti ulična fasada ob samostanu kot torzo. Bistvena »napaka« te komunikacije so za Koper tuja merila.

so ulični pogledi dosti bolj slikoviti, ulice so večkrat zlomljene, v njih nastajajo ožine in v malih trgih nepravilne, razbite in razčlenjene stranice z objekti, ki često silijo v prostor (Boša draga, Ribiški trg). Spet pa so te posebnosti posledica revščine in razmeroma najmanj ugodnega gradbenega zemljišča. V patricijskih aglomeracijah je za hišami precej vrtov in praznega, nepozidanega prostora — v Boši dragi in v kareju krog Porta Maggiore in Valvasorjeve ulice pa imamo opraviti s strnjeno in gosto pozidanimi »bloki« brez dvorišč in z le redkimi vrtički, pa še tu gre često za površine, kjer so nekoč stale stanovanjske hiše. Kljub utilirani posledičnosti gre tudi za zavestno oblikovanje — »vsiljene« prvine so pač s časom in s tradicijo postale oblikovne konstante.

Poleg razlik med »stilno« in »ljudsko« arhitekturo v Kopru moramo analizirati tudi podobnosti. Tlorisno enocelično shemo, ki je bila skupna tako bogati kot revnejši arhitekturi do začetka 16. stoletja, smo že omenili. Poleg tlorisa pa velja omeniti še oblikovanje fasad iz iste dobe. Iz stalne tlorisne sheme je izvirala tudi podrobnejša prostorska delitev, ta pa se je izrazila na fasadah z značilno eno osjo in z motivi polifor. V nasprotju z arhitekturo iz renesančne in baročne dobe so tudi gotske hiše višjih oblikovnih kvalitet, oblikovane dokaj svobodno — vzemimo le vogalno biforo na hiši Nazzario-Sauro. Skupna vsem stavbam iz tega časa je tudi zidava. Skromnejše in bogatejše hiše iz romanske in prehodne dobe so sezidane iz pravilnih kvadratičnih kamnitih kvadrov. Tudi v kasnejših dobah je zidava identična — lepo zidani vogali in slabši material kot stensko polnilo.

Izrazit primer drzne sinteze dveh različnih stilnih pojmovanj je fasada koprske stolnice. Gre za združitev gotske in renesančne fasade brez prehodov in prilagajanja. Gotsko pritličje, ki je oblikovano v formah in po načelih cvetne gotike, nosi izrazito renesančno »etažo«, ka pa je v sozvočju s pritličjem predvsem v merilih in seveda v kvaliteti. Podobne sinteze, le na nižjem kvalitetnem nivoju, srečujemo tudi pri ljudski arhitekturi. Večinoma gre za kombinacijo gotskih in baročnih prvin. Kljub temu se prvine med seboj ne bijejo. Ker gre za enako kvaliteto (kamnoseško), predvsem pa za prostodušen izraz funkcije prostorov, se različne stilne prvine zelo dobro ujemajo. Poleg tega moramo omeniti še razmeroma nevtralne oblike baročnih okenskih okvirjev, ki so na skromni periferni arhitekturi navadno brez profilov. Iz povsem likovnih pogledov je spet dokaj posrečena kombinacija med baročno oblikovanimi okni s profilirano preklado in renesančnimi ali gotskimi okni s profiliranimi policami. Kljub rasti stavb v višino so skromnejše adaptacijske posege v ljudski sferi opravljali predvsem v pritličnih — tu so se v baročni dobi uveljavili preprosti portali z ravno grobo ali finejšo »štokano« preklado in podboji ter večja kamnita okna. Verjetno so imele adaptacije tak nelogičen potek, ker se je spremenila funkcija pritličja. Kadar gre za hišo, ki je prešla iz meščanskih ali celo plemiških rok v roke paolana, je bila taka sprememba nujna — saj je pritličje postalo izrazit gospodarski prostor s hlevom za osla in celo za govedo. Isto velja za hiše obrtnikov, ki so imeli v hladnih spodnjih prostorih delavnice.

Pomembnejšo funkcijo so pri skromni arhitekturi dobila pritličja verjetno šele v 16. stoletju, predvsem pa kasneje. V tem času se namreč pokažejo velike »izložbe« — predimenzionirana okna v pritličjih s krepkimi kamnitimi policami, ali pa preprosti vhodi s prekladami, ki so obenem tudi že preklade »izložbenega« okna. Kako je bil trgovski ali delavniški prostor v Kopru organiziran pred 16. stoletjem, lahko le domnevamo, saj se starejši detalji niso ohranili. Je pa renesančna ali baročna »izložba« obenem tudi že dokaz socialnega stanja. Zanimivo je, da se taka okna in motivi kažejo v socialno više stoječih mestnih delih — v Boši dragi oken te vrste skorajda ni, zato pa so toliko pogostejša v širšem okolju Prešernovega trga in vzdolž Kidričeve ulice — skratka na trgovskih magistralah. Zanimiv trgovski ambient se je ohranil tudi na stičišču Tominčeve, Kolarske in Ulice talcev; poleg značilnih skromnejših etažnih arhitektur ga poudarjajo prav motivi s krepkimi kamnitimi policami.

Socialna rajonizacija, predvsem pa relativna izolacija Boše drage seveda ni posledica administrativne prisile, kot so to posredno trdili nekateri avtorji.[4] Izročilo, češ da večina ljudi iz Boše drage nikdar v življenju ni stopila na glavni trg pred stolnico, je iz trte zvito. Upoštevati moramo velike cerkvene in mestne slovesnosti, slovesne maše, procesije itd., ki se jih je tako kot v Benetkah udeleževalo tudi preprosto ljudstvo. Saj so bile velike spektakularne slovesnosti namenjene predvsem ljudstvu — o tem poleg drugega dokaj zgovorno pričajo upodobitve beneških slikarjev.

Izolacija je bila pač posledica stanovskih razlik. Zaradi skromno odmerjenega zemljišča in goste naseljenosti so bile uličice v Boši dragi še ožje kot drugod. Vsak prost prostor so takoj pozidali — tako pa je postajala zveza z mestnim središčem vedno bolj ohlapna, dokler se celotno območje ni zaprlo vase. Logična zveza z ostalimi deli mesta je postala tako rekoč morska pot. Ribiški trg je tako postal izhodišče Boše drage.

Kljub specifičnim oblikam urbanizma in arhitekture, ki smo jih v pričujoči skici označili za ljudske prvine v koprski arhitekturi, pa o formalnih karakteristikah ali ljudski kvaliteti ne moremo govoriti, saj gre za izrazito sociološki pojav in socialno opredeljeno arhitekturo. Bistvena sestavina je torej konzum in socialni status naročnika ali prebivalca. Delitev na »ljudsko« in »visoko« arhitekturo je v mestnih aglomeracijah še dosti težja kot na podeželju. Kmečka arhitektura je dokaj jasen pojem — ne glede na kvaliteto arhitekture ali ambienta jo opredelimo po dejavnosti. V mestih pa je taka delitev do neke mere tvegana. Za sila skromno hišo v predmestju se lahko izkaže, da je bila v plemiški lasti — ali lahko táko zgradbo uvrstimo v ljudsko stavbno sfero? Verjetno lahko, saj nam priča, da zgornje »ljudske« in spodnje »patricijske« meje tako rekoč ni, prav v »sredini« pa gre za sila zanimiv splet problemov, ki bi seveda zaslužili posebno, predvsem etnološko in sociološko obravnavo.

[4] podatki v mestnem muzeju v Kopru.

RÉSUMÉ

LES ÉLÉMENTS POPULAIRES DANS L'URBANISME ET L'ARCHITECTURE DE LA PÉRIPHÉRIE DE KOPER

L'auteur aborde dans son article la question de la part de l'architecture ppoulaire dans l'ensemble architectural de la ville, prenant comme exemple concert la ville de Koper et sa périphérie. Il détermine les éléments populaires dans l'architecture de cette ville et constate que ces éléments possèdent, sous certains rapports, plus d'originalité que les beaux monuments de la véritable architecture urbanie. L'auteur établit ensuite le fait que le schéma fandamental de la maison d'habitation de Koper date, du moins en ce qui concerne les demeures assez simples, déjà de l'époque romane. Il constate aussi que la distinction entre l'architecture populaire et l'architecture noble pose plus de problèmes dans les agglomération urbaines que dans la campagne. L'architecture rurale est une notion assez claire — elle est définie par sa fonction même, sans égard à sa qualité ou à son ambiance. Dans le villes pourtant une telle distinction comporte certains risques. On peut par exemple découvrir qu'une maison de faubourg fort modeste a été la propriété d'un noble — est-il alors permis de la classer dans la sphère populaire? On dirait que oui, car une telle construction apporte la preuve qu'il n'y a pour ainsi dire aucune limite entre le niveau supérieur de l'architecture »populaire« et le niveau inférieur de celle »patricienne«; c'est justement là, au »milieu«, que l'on rencontre un complexe fort intéressant de problèmes qui mériteraient certainement une étude spéciale, tant ethnologique que sociologique.

LITERATURA

1. Giuseppe Caprin: L'Istria nobilisima, I. in II., Capodistria 1905.
2. Domenico Venturini: Guida storica di Capodistria, Capodistria 1906.
3. Ivan Filipovič in Marta Bevk: Stare listine pripovedujejo, Razstava izbranih arhivalij. Izdal Mestni arhiv v Kopru, Koper 1966.